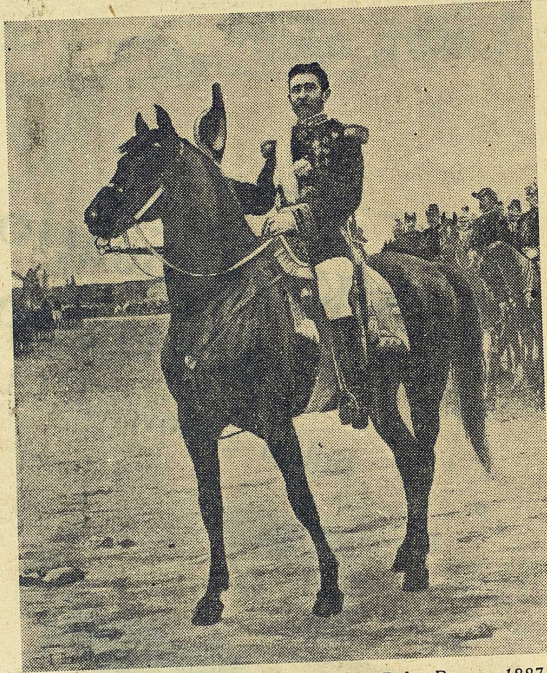

26/1

GENERAL BOULANGER

I JANUARI 1886, vid 48 års ålder, blev divisionsgeneralen Georges Boulanger fransk krigsminister. Den ministern var för den stora allmänheten okänd, men det låg intet tvivel i hans utnämning. Det var vid denna tid ännu regel i Frankrike att krigsministrar skulle vara ättlingar, Boulanger ansågs vara en av de främsta franska generalitetets få uppräktade infanteraner, och han hade som sådan en makt och ett inflyande som de främsta politiker; hans utnämning till krigsminister var en stor seger för Georges Clemenceau, en av de främsta republikanernas stora.

Men Boulanger blev icke en vanlig krigsman, en officer som under en tid tjänstgjorde som departementschef i några månader var. Efter några månader var han känd över hela landet för sin fräcka och flott aggressiva och sin fräcka elegans i sin fräcka demokratiska nationella paroller. Då han nämner för att upprättningen vid en strejk besvaren kritiken med att generalen arbetare: "Kanske delar i ögonblick varje soldat sin sött bröd med en gruvarbetare." en fiendlig deputerad åkallade armén som domare mellan sig och generalen kom repliken: "Så länge jag är dess chef har armén icke att döma, utan att lyda." Några populära reformer och några djärva och nästan krigiska fraser gav Boulanger en särställning både bland meniga och befäl. Då generalen återupplivade de stora paraderna på Bastiljdagen den 14 juli vann han sin första stora framgång som regissör och folkhjärte. Krigsministern, omgiven av en stab på tre hundra officerare, placerade sig på sin berömda svarta häst — genom sin beskedlighet passande för parader — mitt emot presidenten och hyllades med långt större entusiasm än den gamle Grévy. På gatorna och varietéerna sjöngs visor om "general Revanche", som i republikens tjänst skulle återupprätta Frankrike och återvinna de förlorade provinserna. En visa skildrar hur en lothringss pojke, som sett generalen i Paris, drömmer om hans intåg i de från tyskt valde befriade områdena:

General Boulanger. Efter oljemålning av Debat-Ponsan, 1887.

O, den soldat som kom, av ära ljus-
omstrålad,
av seger lagerkrönt, vid hymner och vid
sång,
var samme vackra man som på Long-
champ en gång
tryckt honom till sitt bröst, där länge
han fått stanna,
och kysst, med ögat fullt av ömhet,
barnets panna.

Han vaknar, och till far och mor som
rörda står
han ropar: — Det är klart! O, torka
ögats tår!
Där borta kommer han! Av honom milt
vi hälsas!
Hans verk är utfört: fritt är Lothringen
och Elsass!

Från juli 1886 tre år framåt är
Boulanger Frankrikes mest om-
stridde, mest älskade och hatade
man. Under konflikten med Tysk-
land på våren 1887 kring en spione-
riaffär framträder han öppet som

den nationelle ledaren framför andra; man tror med orätt att Tyskland av fruktan ger vika och talar om Boulanger som den ende som kan sätta skräck i Bismarck. Men hans popularitet faller honom som parlamentariker; fruktan för krig och för en ny diktatur à la Napoleon III driver honom i maj 1887 bort från krigsministerposten. Han blir chef för en armékår i landsorten och hyllas i väldiga manifestationer vid sin avresa från Paris. De triumfer han fått smaka lockar honom definitivt över till politiken. På grund av intriger och insubordination försätts han i mars 1888 i disponibilitet och ägnar sig helt åt den rörelse som fått hans namn, boulangismen. Allt öppnare framträder han som kandidat till diktaturen.

Till en tid var boulangismens triumfer sagolika. De kunde komma till pregnanta uttryck på grund av valsättet; deputeradekammaren valdes vid denna tid departementsvis, och vid en ledamots avgång måste nyval anordnas inom hela departementet. Detta begagnade Boulanger genom att uppställa sig som kandidat i skilda valkretsar för att mäta sitt inflytande. I augusti 1888 valdes han på detta sätt, i stort sett med överväldigande majoritet, i tre skilda departement. Den 27 januari 1889 kom den största segern: med 245.000 röster mot 180.000 på två motkandidater valdes han till deputerad för Paris. All sannolikhet talar för att en folkomröstning skulle ha givit honom en stor majoritet. Alla historiker är ense om att han vid skilda tillfällen, framför allt efter Parisvalet, kunde ha erövrat makten genom en kupp; militären och polisen stod till stor del på hans sida, de republikanska cheferna ansåg att motstånd var hopplöst och många visade en stigande benägenhet att anpassa sig till en ny regim.

Boulangismens framgångar har ofta betraktats som bevis på folkets, och speciellt det franska folkets, om-

bytlighet; man har också talat om längtan efter en "stark man" som befäster och symboliserar enheten. Men djupare sammanhang är ej svåra att fastställa. Klarast framgår detta av ett nyss utkommet arbete av Adrien Dansette, det ojämförligt bästa som hittills ägnats boulangismens historia (Le Boulangisme, Paris 1946).

Den inre krets som ledde rörelsen bestod av en handfull mestadels unga män, lycksökare och idealister eller bådadera. Det gällde att segra och komma till makten; sedan kunde man se. Programmet måste vara till alla missnöjda; därför blev kärnpunkter helt enkelt uppbyggt av deputeradekammaren och statsrevisionsnämnden. Under denna tid kunde alla regimens fiender, både i och utanför riket, och de var många. De motståndiska grupperna hade vid 1885 fått 45 procent av rösterna och klassiska siffran för den konservativa minoriteten i Frankrike. De

79 57 71 57

hade intet att förlora, men allt att vinna på en omstörtning. Kunde de samverka och locka över tio procent av de republikanska väljarna var segern deras. Lockbetet blev Boulanger, som i sin tur tänkte blott på att utnyttja de andra. Mellan Boulanger och de monarkistiska ledarna — rojalister likaväl som bonapartister — slöts därför mer eller mindre uttryckliga överenskommelser om samarbete, och finansiellt sköttes boulangismen nästan helt av en rojalistisk dam, hertiginnan d'Uzès.

Den andra stora politiska huvudriktningen var de moderata republikanerna, trogna regimen, men motståndare till en radikaliseringsreform; hos dem hade Boulanger föga att hämta. Den tredje rörelsen av större parlamentarisk betydelse, radikalismen — som begärde senatens avskaffande, ekonomiska och sociala nydaningar — vände sig efter en tid officiellt mot Boulanger, men många radikaler, icke minst bland storstädernas arbetare, påverkades av boulangismens vagt antiborgerliga och rent av revolutionära slagord. Till och med bland socialisterna fanns en riktning som stödde Boulanger i tro att han skulle införa "proletariatets diktatur". Som en extra stimulans för många tveksamma eller partilösa (röstsiffrorna i de egentliga Boulangervalen var ovanligt höga) tjänade nationalismen och revanschtanken. I dess tecken fick boulangismen sina stöttropper, Déroulèdes patriotliga med 200.000—300.000 medlemmar, unga män flinka med knytnäven och knölpåken. Den ekonomiska krisen och de parlamentariska skandalerna var en god jordmån för politiska kastningar.

Genom denna kombination av oliktankande, som alla ville lura varandra, fick boulangismen en fantastisk karaktär. Endast några få visste att en republikansk och en monarkistisk kommitté samtidigt verkade för generalens sak. Ena ögonblicket talade Boulanger som en Danton, det andra som en de Broglie eller en de Mun. Vid valen samlades slottsherrarna och städernas storborgare under samma fälttecken som revolutionära arbetare. Kulminationspunkten bildar här såsom alltid Parisvalet den 27 januari 1889. Boulangisterna samlades på restaurang Durand: vid ett bord satt de proletära ledarna, vid ett annat patriotligans eleganta chefer, vid ett tredje hertiginnorna d'Uzès och de la Trémoille, omgivna av hertigar, grevar och baroner; bland de mest uppmärksamma kyparna var agenter för inrikesministeriet. Till bilden hör att en av Boulangers närmaste män, greve Dillon, studerat valpropaganda

i Amerika och för första gången i Frankrike, kanske i Europa, systematiskt begagnade de amerikanska metoderna: försäljning av porträtt och märken, spridning av affischer och visor (de boulangistiska visornas antal var enligt Dansette 370), ordnande av upptåg och parader.

Men det nästan fulländade brottet lyckades inte. En ny regering, vars verkliga ledare var inrikesministern Constans, grep till verksamma och hårda medel. Valsättet ändrades så att Boulangers teknik blev omöjlig, genom hot om polisgripande förordades generalen att fly till Belgien, vid valen på hösten 1889 rådde split och oreda i boulangismens led, medan regeringen med osedvanlig energi utnyttjade alla maktmedel. Republikanerna vann en klarare seger än 1885, och endast ett fyrtiotal rena boulangister valdes. Rörelsen var slut, nidvisorna trädde i stället för hyllningsdikterna, de boulangistiska ledarna smådade varandra och duellerade, enighet uppstod snart om att general Revanche var en dockgeneral, passande blott för revyer och varietéer. Generalen begick efter ett par år självmord på sin älskarinnas grav. Han dog på samma sätt som han levde, som en underlöjtnant, sade Clemenceau, som fem år tidigare gjort honom till krigsminister.

Boulanger var till utseendet lik sin framgångsrike föregångare, Napoleon III; särskilt talas det om hans veka, drömmande och beslöjade blick. Liksom Napoleon III var han känd för amorösa äventyr. Att han inte lyckades som diktatursträvar berodde kanske på att han tog kärleken allvarigare; många misstänker att han avstod från statskupp den 27 januari 1889 för att inte för en natt behöva skiljas från madame de Bonnemains. Idéer saknade Boulanger helt; han kunde säkerligen inte ens ha skrivit "de napoleonska idéerna". I regel beskrivs han som något slö och enfaldig, men man får komma ihåg att slappheten hos den misslyckade kan bli gåtfullhet och rent av demoni hos segraren. I alla händelser har ännu ingen historiker sökt göra honom till en stor man.

*

Dansette har inte dragit de paralleller som ligger så nära. Boulangerismen erinrar, mer än någon annan rörelse under 1800-talet, om samtidens nationella, till stor del lyckade diktatursträvanden. Hos nazismen, för att ta det bästa exemplet, möter samma blandning av nationalism och radikalism, samma vädjande till alla missnöjda, samma hänsynslösa spel med skilda intressen och idéer, samma utnyttjande av det nationella nederlaget, den ekonomiska krisen och parlamentarismens svagheter. På många punkter går likheterna i detalj: rörelsens ledning bestod till stor del av äventyrare och brottslingar, propagandan inriktades i saknad av fast program på att suggerera och överväldiga, SA har i patriotlign en visserligen blek och älskvärd motsvarighet.

I sista hand blev tillfälligheter, som ingen något är i förväg kunnat förutse, avgörande för de båda rörelsernas öde. Om Boulanger tågat mot Elyséepalatset efter Parisvalet, hade han med all sannolikhet upprättat en diktatur, präglad av polisvälde, personliga hämndeakter — Boulanger var en god hatare —, nationalism och något slags oklar socialism. Om diktaturen bestått några år, hade fantasier och professorer utarbetat en ideologi, ute i världen hade skarpsinniga analyser uppvisat det skeddads nödvändighet och betraktat det som ett tecken på världens frälsning eller undergång. Nihilismens revolution hade varit ett förträffligt slagord redan för femtio år sedan. Om Hitler icke nått uppgörelse med Hindenburg i januari 1933, då nazismen redan var på retur, kunde rörelsen under inverkan av det ekonomiska lägets förbättring snabbt ha gått tillbaka. Redan på hösten 1933 hade Hitler varit en revyfigur i stället för diktator; tankarna hade fått ägna sig åt andra saker än att utarbeta nazistisk ideologi, analysera denna ideologi och lägga upp historiefilosofier på basen av nazismens seger.

Det finns alltså paralleller, men det finns också i någon mån ett sammanhang. I den lilla gruppen av boulangistiska deputerade efter 1889 års val ingick den unge Barrès; sedan tre år hade han hört till Boulangers trogna, och senare skildrade han i en lysande bok rörelsens förutsättningar (*L'appel au soldat*). Under intryck av boulangismen utformade Barrès sin ryktbara nationalism, med dess blandning av anti-intellektualism, relativism, krigiskhet, demokratisk antiparlamentarism och social radikalism. Hans åskådning kom på skilda vägar att bli en av de tankelinjer som färgade både italiensk fascism och tysk national-socialism. Hitler läste säkert inte Barrès, men i "Min kamp" påträffar man tankar och uttryckssätt som slående erinrar om den franske na-

I och med fullbordandet av den tysk-ryska erövringen av Polen höjdes också krav på fred, dvs. på att England och Frankrike skulle erkänna den nya situationen. I likhet med den ryska statsledningen förklarade de svenska kommunisterna "att Englands och Frankrikes regeringar åtar sig ansvaret för krigets fortsättande, om de avvisar förhandlingar" (30/9 1939). "Det är uppenbart för alla att det framför allt är Englands regering som nu kämpar för krigets fortsättande" (11/10 1939). Att föra krig för att "undanröja hitlerismen" vore orimligt; "det är en brottslig absurditet att låta mördarna miljoner under den förevändningen att man skall utrota en åskådning" (12/10 1939). I anslutning till Molotov hävdades att ett starkt Tyskland "utgjorde en nödvändig förut-

tionalisten. Förfiningen och den intellektuella oron hos Barrès kontrasterar mot Hitlers och Mussolinis vulgaritet, men sambandet existerar likväl. Något i arv har alltså den ofullgångna boulangismen lämnat åt sina till en tid mera framgångsrika, men också mera katastrofalt misslyckade efterföljare.

Herbert Tingsten

Svenska läkarförbundets behandling av kompetensen

för socialläkare är ur flera synpunkter anmärkningsvärd. I ett remissyttrande hävdades att för en socialläkare bör "alldes särskilt gälla att han är fri och obunden i politiskt avseende, så att han utan påverkan, objektivt och med strängt fasthållande vid det medicinska utgångsläget kan göra sina kunskaper och erfarenheter gällande i patientens intresse... Det har därför väckt förbundets förvåning och betänkligheter att båda de läkare som f. n. arbeta som socialläkare i Stockholm tillhöra en partipolitisk läkarförning, som förbinder läkarverksamheten med ett visst politiskt partis synpunkter". Dessa satsar är oklart och försåtligt formulerade. **Naturligtvis bör en läkare inte i sitt ar-**

2
75
9
57
21
79
24
61
376

26/1